Turun kaupunki

Ilmasto- ja ympäristöohjelma 2009 – 2013

Kaupunginvaltuusto 26.10.2009 § 239

Ohjelman lähtökohdat

Turun kaupungin ilmasto- ja ympäristöohjelmassa 2009 - 2013 esitetään ohjelman lähtökohdat, ohjaavat periaatteet, päätavoitteet, mittarit, resurssivaikutukset ja seuranta. Tausta- ja perustelumateriaali ja toimeenpano sisältyvät erilliseen laajempaan oheismateriaalina olevaan ohjelma-asiakirjaan, joka käsitellään kaupunginhallituksessa kaupunginvaltuuston ohjelmapäätöksen toimeenpanon yhteydessä.

Turun kaupungin ilmasto- ja ympäristöohjelma on osa kaupunginvaltuuston hyväksymää ohjelmarakennetta strategiakaudelle 2009 – 2013. Pohjana ohjelmakokonaisuudelle on valtuustoryhmien välinen sopimus (RVS). Sopimuksen mukaan:

- Turkuun laaditaan ilmasto- ja energiaohjelma ohjaamaan kaupungin päästövähennyksiä ja energiansäästöä.
- Kevään 2009 aikana selvitetään mahdollisuus siirtyä kestävän kehityksen budjetointiin vuonna 2010.
- Kaupunkiympäristön kehittämisessä tavoitteena on tiivistää ja eheyttää kaupunkirakennetta sekä vähentää liikenteen tarvetta ja energian kulutusta. Keskeisiä hankkeita ovat ydinkeskustan kevyen liikenteen kehittäminen sekä päätös joukkoliikenneohjelmasta, johon kuuluu sekä seudullisen bussiliikenteen käynnistäminen naapurikuntien kanssa että pikaraitiotien vaikutusten, kustannusten ja toteuttamismahdollisuuksien arvioiminen ja päätöksenteko 2010 vuoden loppuun mennessä.
- Kaupunki pyrkii vähentämään merkittävästi alueiltaan vesistöihin valuvaa kuormitusta ja edellyttää sitä myös muilta.

Kaupunginhallituksen valmisteluvaiheessa tekemän linjauksen ja valtuuston ohjeellisena hyväksymän ohjelmarakenteen mukaisesti ympäristöohjelmaan sisältyvät myös valtuustoryhmien sopimuksessa mainitut ilmasto- ja energiaohjelma sekä joukkoliikenneohjelma. Kestävän kehityksen budjetointi on ohjelmassa huomioitu soveltuvin osin. Erityisen ajankohtaiseksi ja kaupungin kannalta tärkeäksi ilmasto- ja ympäristöohjelman tekee ilmastonmuutoksen eteneminen sekä kansainvälisen ja kansallisen ilmastopolitiikan kehitys.

Aalborgin sitoumuksien (KH § 267/2005) yhteydessä Turku on sitoutunut kokonaisvaltaiseen kestävän kehityksen edistämiseen, ilmastonmuutoksen hillinnän osalta: ”kehittämään ja noudattamaan strategista ja yhtenäistä lähestymistapaa ilmastonmuutoksen lieventämiseksi sekä saattamaan kasvihuonekaasujen päästöt kestävälle tasolle; sisällyttämään ilmastonsuojelupolitiikan osaksi energia-, liikenne-, hankinta-, jäte- sekä maa- ja metsätalouspolitiikkaa, sekä lisäämään tietoisuutta ilmastonmuutoksen syistä ja todennäköisistä seurauksista ja integroimaan ehkäisevät toimenpiteet osaksi ilmastonmuutosta koskevaa toimintapolitiikkaa”. Kansallinen ilmasto- ja energiastrategia (valtioneuvoston selonteko eduskunnalle 6.11.2008) linjaa, että kunnalliset ilmastonmuutoksen hillintään tähtäävät toimet on tarkoituksenmukaista koota yhdeksi kokonaisuudeksi, ilmastostrategiaksi, ja viittaa toimien ohjaamisessa kuntien ilmastokampanjaan sekä kuntaliiton koordinoivaan tehtävään.

Ilmasto- ja ympäristöohjelmassa on soveltuvin osin huomioitu kuntien ilmastokampanja sekä Aalborgin sitoumukset. Ohjelman valmistelua on ohjannut teemojen ja toimenpiteiden vaikuttavuus ilmaston- ja ympäristönsuojelun näkökulmasta. Ohjelmarakenteen muiden ohjelmien aiheita (esim. asuminen ja maankäyttö) on käsitelty rajoitetusti. Kokonaistavoitteena on entistä tuloksellisempi ilmaston- ja ympäristönsuojelu Turun kaupungin toimenpitein sekä yhteistyössä kansalaisyhteiskunnan, alueellisten, kansallisten ja kansainvälisten yhteistyökumppaneiden kanssa.

Ohjaavat periaatteet

Ilmasto- ja ympäristöohjelman toimeenpano jakaantuu teemakohtaisiin toimenpidekokonaisuuksiin, joissa on tarkemmin analysoitu kuhunkin aiheeseen liittyviä haasteita, asetettu kehittämiskohteet ja määritelty tavoitteet, toimenpiteet ja mittarit (oheismateriaali 1). Ohjelman toimenpiteillä saavutetaan suurimmat kasvihuonekaasujen päästövähennykset uusiutuvan energian osuuden lisäämisellä kaukolämmön ja sähkön tuotannossa, energiatehokkuuden lisäämisellä kaikessa toiminnassa sekä kestävän liikkumisen edistämisellä. Kestävän kehityksen mukaiseen ja vähähiiliseen toimintaympäristöön siirtyminen on kuitenkin laaja muutosprosessi, jossa kaikilla ohjelman toimilla sekä kansalaisyhteiskunnan osallistumisella on suuri merkitys.

Ohjelman teemakohtaiset ohjaavat periaatteet ovat:

- **Turku jatkaa kestävän kehityksen edistämistä, seurantaa ja raportointia** Aalborgin sitoumusten (KH § 267/2005) ja kuntien ilmastokampanjan mukaisesti pyrkien ilmasto- ja ympäristöohjelman 2009-2013 avulla entistä tuloksellisempaan ilmaston- ja ympäristönsuojeluun kaupungin toimenpitein sekä yhteistyössä kansalaisyhteiskunnan, alueellisten, kansallisten ja kansainvälisten yhteistyökumppaneiden kanssa.

- **Turku alentaa alueensa kasvihuonekaasupäästöjä** ilmaston kannalta kestävälle tasolle huomioiden samalla kansallisen ja kansainvälisen ilmastopolitiikan linjaukset.

- **Turku parantaa kaupungin toimintojen energiatehokkuutta** (Energiatehokkuussopimus, Kh § 740/2007, ja sitä toteuttava energiatehokkuussuunnitelma, KH § 658/2008), edistää loppukäyttäjien energiatehokkuutta ja lisää uusiutuvien energialähteiden käyttöä kiinteistöjen energiahuollossa.

- **Turku lisää uusiutuvan energian käyttöä** kaukolämmön tuotannossa ja kaupungin sähkön hankinnassa.

- **Turku lisää kestävien liikkumismuotojen käyttöä** suhteessa muihin kulkumuotoihin ja vähentää liikenteen hiilidioksidipäästöjä. Yhdyskuntarakenteen hajaantumista Turun seudulla ja autoliikenteen kulkumuoto-osuuden kasvua tulee rajoittaa.

- **Turku kehittää joukkoliikennettä** tarjoamaan sujuva, miellyttävä ja edullinen liikkumistapa Turussa ja Turun kaupunkiseudulla. Kaavoituksella edistetään joukkoliikenteen käyttöä ja muita kestäviä liikkumismuotoja tukevaa yhdyskuntarakennetta.

- **Turun hankintojen tulee olla kestäviä** ekologisesti, sosiaalisesti ja taloudellisesti. Hankinnan ja logistiikan tavoitteena on vähentää materiaalista kuluttamista sekä haitallisia ympäristövaikutuksia tuotteen tai palvelun koko elinkaaren aikana (pohjana Valtioneuvoston periaatepäätös kestävistä hankinnoista 8.4.2009).

- **Turku vähentää jätehuollon ilmastovaikutuksia** erityisesti ohjaamalla biohajoava jäte muuhun käsittelyyn kuin kaatopaikalle ja toteuttamalla kuljetuslogistiikka ekotehokkaasti. Syntyvän jätteen määrää ja tarvetta hankintoihin vähennetään kaupungin omassa toiminnassa ja jätteiden erityyppistä hyödyntämistä lisätään.

- **Turku vähentää vaikutuksiaan vesien tilaan** niin pohjavesien, sisävesien kuin merialueen osalta ja toteuttaa vesistöjä koskevia kunnostustoimenpiteitä vesistöjen tai pohjaveden tilan parantamiseksi, sekä jatkaa aktiivista Itämeren suojelun edistämistä.

- **Turku edistää luonnon monimuotoisuutta** kaikessa kaupungin toiminnassa. Tavoitteena on taata asukkaille terveellinen, viihtyisä ja virikkeellinen elinympäristö. Keskeisenä vetovoimatekijänä on luonnon monimuotoisuutta ylläpitävä ja sen säilymisen turvaava viher- ja suojelualueverkosto, joka toimii myös merkittävänä hiilinieluna.

- **Turku lisää ympäristöosaamista ja -vastuullisuutta** lasten, nuorten ja aikuisten ympäristökasvatuksen avulla. Näin edistetään ympäristönäkökohtien huomioimista kaikkea toimintaa koskevissa päätöksissä ja valinnoissa. Ympäristö-osaaminen luo välttämättömän pohjan vihreän talouden elinkeinoille.

Kaupunkikonsernin toimintaa ohjaavat tavoitteet

Taulukossa alla on esitetty ohjelman teemakohtaisiin ohjaaviin periaatteisiin liittyvät päätavoitteet ja niiden seurannassa käytettävät mittarit sekä tavoitteiden toteuttamisen resurssivaikutus. Tavoitteiden saavuttamiseen johtavat toimenpidekokonaisuudet vastuutahoineen on esitetty erillisessä laajemmassa ohjelma-asiakirjassa (oheismateriaali 1).

Ohjaava periaate	**Tavoite**	**Mittari (tai indikaattori *)**	**Resurssivaikutus (2010 - 2013)**
Kasvihuonekaasupäästöjen vähentäminen	Vähintään 30 % vähenemä/asukas v. 1990 tasosta vuoteen 2020 mennessä ja vähintään 20 % vähenemä kokonaispäästöissä	Kasvener-mallilla kulutuspohjaisesti lasketut päästöt (t-CO2-ekv., seurataan suhteessa tavoitteen mukaiseen vuosittaiseen vähennysuraan) *	Työvoiman käyttö ja investoinnit ohjelman toteuttamiseen
Energiatehokkuuden parantaminen	9 % parannus v. 2005 tasosta vuoteen 2016 mennessä (Energiatehokkuussopimus)	Energiansäästö vuodessa (MWh / v.)	Tuottaa energiansäästöä. Investoinnit toteutetaan pääosin ESCO-periaatteella (ulkopuolisella pääomalla, joka korvataan säästyneistä energiakuluista).
	20 % parannus v. 2005 tasosta vuoteen 2020 mennessä (EU:n ohjeellinen tavoite)	Energiansäästö vuodessa (MWh / v.)	Henkilökunnan koulutukseen varattava työaika.
	Turun kaupungin oma uudisrakentaminen toteutetaan energiatehokkaasti, pääosin matalaenergiarakentamisena ja perusparannuksissa pyritään parantamaan energiatehokkuutta. Energiatehokasta rakentamista tukevaa neuvontaa lisätään.	Matalaenergia- ja passiivitalojen osuus, energiatehokkuuden parantuminen.	Voi lisätä suunnittelu- ja toteutuskustannuksia, pysyvät energiasäästöt, neuvonta.
Uusiutuvien energialähteiden käytön lisääminen	Vähintään 50 % kaukolämmöstä tuotetaan uusiutuvilla v. 2020 mennessä	Uusiutuvien osuus kaukolämmön tuotannossa	Investointikustannukset sisältyvät Turku Energia Oy:n suunnitelmiin.
	100 % kaupungin ostamasta sähköstä tuotetaan uusiutuvilla v. 2013 mennessä	Uusiutuvien osuus kaupungin sähkön hankinnassa	Kustannusten kasvu kaupungin sähkön hinnassa noin 50.000 – 100.000 € vuodessa.

Kestävien liikkumismuotojen käytön edistäminen ja joukkoliikenteen kehittäminen	Kevyen ja joukkoliikenteen osuus Turussa on yli 55 % v. 2013 ja yli 66 % v. 2030	Kulkumuotojakauma* (v. 2013)	
	Kaupunki tekee päätöksen kävelyn ja pyöräilyn kehittämisohjelmasta viimeistään v. 2010	Päätös tehty	Toteutuskustannusarvio määritellään ohjelman hyväksymisen yhteydessä
	Turun keskustan läpäisevä pyörätieverkosto on valmis v. 2015 Pyöräverkoston rakentumista vauhditetaan ottamalla käyttöön kevyempiä toteutusvaihtoehtoja.	Verkoston eteneminen ja sisältyminen kiinteistöliikelaitoksen investointisuunnitelmaan vuosittain	Rakentamisen kokonaiskustannusarvio 2 - 4 M€
	Joukkoliikenteen matkamäärä kasvaa noin 2 % vuodessa	Joukkoliikenteen matkamäärä* (vuosittain)	Vaatii merkittäviä infrastruktuurin investointeja ja subvention kasvattamista joukkoliikenteen kehittämiseen
	Seudullinen joukkoliikenneorganisaatio toimii 2012	Organisaation perustaminen	Kustannusjako organisaatiossa olevien ja sen palveluita käyttävien kuntien kesken
	Joukkoliikenne nopeutuu suhteessa henkilöautoliikenteeseen	Joukkoliikenteen matkaajat (mitataan vuosittain)	
	Joukkoliikenne-etuuksien (liikennevalot ja kaistat) toteutus tehostuu 2010 alkaen	Etuuksien toteutus vuosittain	Investointikustannukset 0,5 – 1 M€ vuodessa
	Joukkoliikenteen runkolinjasto on toteutettu kokonaisuudessaan vuoteen 2020 mennessä	Runkolinjaston toteutus	Kustannusvaikutukset investointeihin ja subventioon arvioidaan joukkoliikenteen järjestelmäpäätöksen yhteydessä
	Kaupunki tekee päätöksen joukkoliikennejärjestelmästä v.2010	Päätös tehty	
	Ensimmäiset runkolinjat toimivat 2011	Runkolinjojen toiminta	
	Liikenneturvallisuus paranee ja loukkaantuneiden määrä vähenee noin 2,5 %:ia vuodessa	Liikenneonnettomuuksissa loukkaantuneiden määrä vuosittain	Liikenneturvallisuus-investointeihin ja -työhön noin 0,5 M€ vuodessa

Kestävät hankinnat ja logistiikka	Kestävän kehityksen kriteerit huomioidaan kaikissa kaupungin tarjouspyynnöissä v. 2013 (välitavoite 80 % v. 2011)	Kestävän kehityksen kriteereiden käyttö tarjouspyynnöissä vuosittain (osuus kaikista tarjouspyynnöistä)	Saattaa nostaa hankintahintoja jonkin verran, mutta säästää luonnon resursseja ja korostaa yhteiskunta-vastuuta.
	Kaupungin sisäiset kuljetukset vähenevät 10 % vuodesta 2008 vuoteen 2013 mennessä	Sisäisten kuljetusten määrä / vuosi (alenema %)	Tuottaa säästöä
Jätehuollon ilmastovaikutusten vähentäminen	Kaatopaikalle päätyy alle 10 % yhdyskuntajätteestä vuonna 2016	Kaatopaikalle päätyvän yhdyskuntajätteen osuus %	Jätehuoltomaksujen kustannusvastaavuus
Kaupunki vähentää vaikutuksiaan vesien tilaan	Haja-asutusalueen jätevesipäästöt pienenevät	Määritellään vesihuollon kehittämissuunnitelmassa	
	Hulevesien aiheuttama kuormitus vähenee		Hulevesiohjelman edellyttämät investoinnit Vesi- ja Kiinteistöliikelaitosten budjeteissa.
	Keskistetty jätevedenpuhdistus toimii tuloksellisesti	Puhdistustulokset Itämeren suojelukomission suositusten mukaisia.	
	Mereen Aurajoen kautta tuleva kuormitus vähenee (yhteistoimin)	Pitkän aikavälin keskimääräinen ravinnekuormitus vähenee.	
Luonnon monimuotoisuuden edistäminen	Kaupungin alueella sijaitsevat arvokkaat luontokohteet on rauhoitettu kattavasti v. 2013 mennessä	Kaavoissa SL-merkinnällä varustettujen alueiden rauhoituspäätökset (osuus kaikista SL-varauksista)	Ei uutta resurssitarvetta (työpanos ympäristönsuojelu- ja kaavoitustoimistoissa)
Ympäristöosaamisen ja -vastuullisuuden lisääminen	Päiväkodeista ja oppilaitoksista 30 %:lla on vihreä lippu tai muu ulkoinen tunnus kestävän kehityksen työstä v. 2013	Ulkoisella kestävän kehityksen tunnuksella varustettujen osuus kaikista päiväkodeista ja oppilaitoksista	Osallistumismaksu 100 - 500 €/yksikkö/vuosi (yhteensä n. 15.000 €/vuosi). Tuottaa kustannussäästöä jäte-, vesi- ja energiakuluissa.
	Kaikkien hallintokuntien yksiköihin, liikelaitoksiin ja konserniyhtiöihin osoitetaan vähintään yksi ekotukihenkilö v. 2013 mennessä.	Ekotukihenkilöllä varustettujen osuus kaikista hallintokuntien yksiköistä, liikelaitoksista ja konsernin yhtiöistä	Työaika suunnitteluun, kouluttamiseen ja koulutukseen osallistumiseen

*) Mittarit kuvaavat suoraan kaupunkikonsernin omaa toimintaa ja indikaattorit myös toiminnan vaikutuksia kaupunkikonsernin ulkopuolella. Mittareita seurataan vuosittain, indikaattoreita 1-5 vuoden välein.

Ohjelman toteutumisen seuranta

Ilmasto- ja ympäristöohjelman seurannan tavoitteena on varmistaa ohjelman toimeenpano ja tavoitteiden toteutuminen. Lisäksi Suomen kuuden suurimman kaupungin yhteisen kestävän kehityksen raportoinnin avulla seurataan kestävän kehityksen toteutumista Turussa suhteessa muihin kaupunkeihin ja kestävän kehityksen budjetoinnilla ohjataan kaupunkiorganisaatiota toimimaan kestävän kehityksen mukaisesti.

Ilmasto- ja ympäristöohjelman periaatteiden ja tavoitteiden toteuttamista varten on valmisteltu kattava toimeenpanosuunnitelma, jossa esitetään analyysi toimintaympäristön ja ohjelman toimien suhteesta sekä teemakohtaisten tavoitteiden mukaiset toimet, vastuutahot, aikataulut, mittarit ja resurssitarve.

Kuntien ilmastokampanja muodostaa Turun ilmasto- ja ympäristöohjelman suuntaviivat ilmastonsuojeluun liittyville toimille. Ohjelman laatiminen, hyväksyminen ja toteuttaminen merkitsee ilmastokampanjan toimien saattamista ajan tasalle. Kaupunki toteuttaa ilmastokampanjan mukaiset perustoimet:

(1) kunnan alueen kasvihuonekaasupäästöt ja nielut inventoidaan,
(2) kasvihuonekaasupäästöjen kehitysennuste laaditaan seuraaville kymmenelle ja 20 vuodelle,
(3) päästöjen vähentämistavoite asetetaan,
(4) päästövähennyssuunnitelman periaatteet ja päätavoitteet hyväksytään kaupunginvaltuustossa sekä toimeenpano kaupunginhallituksessa sekä
(5) suunnitelman toimeenpano organisoidaan, seurataan ja raportoidaan.

Ohjelman koordinaatio järjestetään ympäristötoimen sektorille, mutta ohjelma toteutetaan koko kaupunkiorganisaatiossa. Seurannan ja toimeenpanon tueksi organisaation yksiköihin koulutetaan ekotukihenkilöitä.
Seuranta jakautuu kolmeen osaan:

1) Ilmasto- ja ympäristöohjelmassa määritettyjen tavoitteiden toteutumisen seuranta ohjelmassa asetettujen mittareiden mukaisesti vuosittain (tai jatkuvasti).
2) Yleinen yhdyskunnan kestävän kehityksen seuranta, joka perustuu jo tehdylle kuutoskaupunkiyhteistyölle raportoidaan joka toinen vuosi (tai harvemmin) ja kehitystrendit julkaistaan internetiin vuosittain
3) Kestävän kehityksen budjetoinnin seuranta vuosittain tilinpäätöksen yhteydessä.

Ilmasto- ja ympäristötavoitteiden toteuttaminen ja kestävän kehityksen edistäminen edellyttää myös kansalaisyhteiskunnan osallistumista ohjelmatavoitteisiin. Ohjelman toteutuksen yhteydessä kehitetään osallistumisjärjestelmää vuoden 2010 aikana.